

מספר הערות מקדימות על העניין הרחב שעורר בארצות שונות ספרו של המחבר " **Scritti giuridici** " (מאמרים משפטיים נבחרים). ההצדקה לעניין הרב שהתעורר הייתה הצורך באינטגרציה נרחבת יותר בין העקרונות המשפטיים של הדין האזרחי ובין הידע הכלכלי.

1 – נכון להיום, אנשי המקצוע בדרגים הגבוהים ביותר תמימי דעים באשר למשבר הכלכלי החמור שפוקד את המערכת הכללית. המשבר פרץ בארצות הברית והוא מתפשט ומדביק את כלכלות ארצות העולם האחרות.¹

על פי התחזיות השוטפות, המשבר הנוכחי צפוי להיות חמור מן המשבר של 1929 ולהימשך זמן רב.

בעקבות תחזיות פסימיות אלה, בימים האחרונים נפגשו ראשי ה-G7 והחליטו לאמץ את הצעדים המידיים היוצאים מן הכלל שהציע נגיד הבנק של איטליה הפרופ' מאריו דראגי. הודעה על צעדים מידיים אלה שיש לבצע נמסרה ל-70 ארצות.

ממשבר זה נפגעו מערכות בנקאיות בינלאומיות. גם במדינה שעד כה נחשבה מוגנת מפני אירועים שליליים שעשויים להשפיע על החיסכון, דוגמת הקונפדרציה השוויצרית, המשבר השפיע לרעה על שניים מבין הבנקים החשובים ביותר – UBS וקרדיט סוויס, ובעולם האנגלוסכסי פורסם כי המשבר פגע בקבוצת הבנקאית "Bear Stearns".²

מאידך, במועד כתיבת שורות אלה נדמה כי UBS הצליח להתגבר על המשבר שפקד אותו הודות הזרמת הון ניכרת מצד בעלי המניות שלו.

לעניות דעתי, מצב זה נגרם כתוצאה מן הרצון ליצור גלובליזציה של מערכות כלכליות, מתוך תקווה שיצירת גופים גדולים יותר באמצעות תהליכי מיזוג ושילוב תביא להפחתת עלויות כלליות ועלויות שכר בעקבות צמצום מספר העובדים ותניב תשואות כלכליות גבוהות יותר. ואולם, נראה כי המרוץ הזה אחר היתרון לגודל הצטנן בעקבות המיתון הכלכלי שהתלווה אליו.

¹ ניתוח זה והתחזיות הקיימות לגבי המשבר הכלכלי הנוכחי תואמים את אלה שפורסמו באמצעי המידע המקובלים, העיתון הכלכלי Il Sole 24Ore מיום 8.4.2008 ומיום 12.4.2008.

² בין היתר: Corriere della Sera מיום 28.3.2008 והעיתון היומי Il Sole 24Ore מיום 29.3.2008. לדברי 24Ore

Il Sole מיום 10.4.2008 בעמ' 25, הפסדיו של UBS מוערכים בכ- 40 מיליארד אירו, ובכלל זה פיטוריהם של 8000 עובדים והתפטרותו של נשיא הבנק. הפסדיו של קרדיט סוויס הוערכו ב- 2.5 מיליארד אירו. ראו גם aCorriere della Ser מיום 12.4.2008 עמ' 26.

במאמרים שפורסמו לאחרונה על "השנה השחורה של האשראי" בעיתונים הכלכליים היומיים הוצגו נתונים סטטיסטיים לגבי ההפסדים שרשמו 12 הבנקים האירופאים החשובים ביותר בשנה זו. הפסדים כוללים אלה נאמדים ב- 124,345 מיליוני אירו, השווים ל- 240,000 מיליארדי לירות איטלקיות ישנות. (ראו גם Corriere della Sera מיום 7.7.2008). על פי אומדנים אלה, מובא להלן פירוט ההפסד של כל אחד מ- 12 הבנקים הללו, נקוב במיליוני אירו:

UBS = 37.080, Rbs = 17.673, Gen.Soc = 13.506, Suisse = 9.845, Deutsche = 9.191, Barclay = 8.158, Agr .Cred = 7.428, Hbos = 7.088, Fortis = 6.056, Hsbc = 4.734, Natixis = 3.587, Bnp = 2.157.

לתהליך גלובליזציה זה היו השלכות שליליות חמורות מאד כיוון שהתיר את קשרי העידוד והבקרה הישירים שהיו קיימים בין מנהלים, עובדים ולקוחות, שהיו קיימים בבנקים הקטנים, תוך התעלמות מפתגם ישן לפיו "עסק משגשג כשהבעלים משגיח עליו".

אפילו הבקרה של בעלי המניות פוחתת במידה ניכרת ככל שגדלות אחזקות המניות של קרנות השקעות אנונימיות, שלא פעם שקועות בעצמן בחובות.

מן הראוי להוסיף כי "קרנות ההשקעות" החליפו בתפקידם ובקשריהם את בעלי המניות הקטנים במינוי המנהלים, בבקרה על המאזנים ועל ההתנהלות הכללית של הארגון.

כאמור, המשבר שפרץ לפני זמן מה בארצות הברית הדביק את כלכלותיהן של ארצות אחרות. אפילו בארצות מסוימות דוגמת סין והודו, שנדמה היה כי הן עומדות בפני תהליך פיתוח של המערכת הכלכלית שלהן, נרשמה עצירה של התרחבות הייצור שכבר החלה.

באיטליה, הצליחו ה"בנקים העממיים" שעל פי חוק ייחודם במספר המקסימלי של מניות בנק שאדם יחיד יכול להחזיק ובזכות ההצבעה של כל מניה, להתגבר על תופעה זו למרות ניסיונותיהם של נציגים פוליטיים אחדים לשנות את החקיקה המגבילה שמסדירה את פעילותם של הקואופרטיבים של האשראי. למרבה המזל נכשלו ניסיונותיהם אלה.³

2 – הערה נוספת נוגעת לתופעת האינפלציה שהביאה לירידה בערכו של המטבע.⁴

כלכלנים ומשפטנים סברו בתחילה כי ניתן יהיה לפצות על תוצאותיו של התהליך האינפלציוני באמצעות ייסוף מוניטארי.

תופעה זו גרמה לסטגפלציה אותה אנו חווים כיום - אינפלציה וכתוצאה ממנה הפסד של ערכים שהיו יציבים בעבר בעת מיתון, כתוצאה של הירידה בביקוש למוצרים ושירותים וירידה במחירים.⁵ עם הופעתה של תקופת סטגפלציה, מחוקקי בית המשפט העליון האיטלקי במושבם מאוחדים מיהרו לנטוש את פתרון הייסוף המוניטארי. (בג"צ במושבם מאוחדים מס' 3376 מיום 4.7.1979; בג"צ במושבם מאוחדים מס' 5578 מיום 25.20.1979, לאחר מכן המחוקק המשיך לדבוק בכיוון זה)

פתרון הייסוף המוניטארי שצוין לעיל זכה לתמיכתם של משפטנים בעלי שם דוגמת אופו. (ראה **Scritti Giuridici Scelti** עמ' 137 הערה מס' 1 באפי – עמ' 138 הערה מס' 4 ספוננטה – עמ' 140 הערה מס' 8 אמטוצ'י וסנטילי)

3 – מן הראוי להקדים ולהבהיר מספר מאפיינים מהותיים של "המטבע". הוא בר חליפין, נסמך על עיקרון הערך הנומינלי ומניב ריבית.⁶

³ כוונתי היא ליוזמתה של הועדה הפרלמנטארית בראשותו של חבר הפרלמנט בנבנטו לשנות את החקיקה שמסדירה את פעילותם של הבנקים הקואופרטיבים.
⁴ בספרי Scritti Giuridici Scelti בעמוד 137 ועמודים הבאים אחריו 195E ועמודים הבאים אחריו.

באיטליה בשנים האחרונות שיעור האינפלציה על האירו נע בין 2.5% לבין 3.3%, ואילו שער הריבית החוקי נקבע בגובה של 3%. מן הראוי לציין כי מיום שהונהג האירו באיטליה, בוטלה הצמדת שכרם של העובדים שהגנה על העובדים מפני האינפלציה.

⁵ אלו הם המאפיינים של "המטבע" ושל ה"התחייבויות המוניטאריות". באיטליה, עיקרון הערך הנומינלי של המטבע, אופיו המניב ותפקידיו קבועים בסעיפים 1218 והבאים אחריו בקוד האזרחי. תפקידיו של המטבע ידועים לכל.

המחבר הציג את דעתו לעניין הנזק כרעיון משפטי - כלכלי, שאין לראות בו אירוע פיזי, ושיתרה מכך גם לא ניתן להניחו במקרים של אי-עמידה בהתחייבויות ובמצבים בלתי חוקיים שנובעים מרשלנות גרידא. יתרה מכך, המחבר זכר כי כדי לזכות בפיצוי על הנזק, צריכים להתקיים התנאים לקבלת הפיצוי כגון סיבתיות ישירה ומיידית, יכולת לחזות את הנזק, יכולת למנוע אותו, וכל זאת בנוסף לבעייתיות הכלכלית – מוניטארית הנוגעת לפתרון הייסוף בעקבות האינפלציה. בעבר היא הייתה באופנה בדוקטרינה ובחקיקה, ועודנה כזו בשלב שבו היא מתקיימת לצד המיתון הנובע מירידה בביקוש למוצרים ושירותים שמשפיעה על מחיריהם. המחבר טען בנחישות כי בגלל עיקרון הנומינליות, לא ניתן להעלות השערות אלה והן אינן מתקבלות על הדעת.

לעניין הריביות המוניטאריות, המחבר העיר כי ככלל, החוקים השונים קובעים את גובהן, מאחר שמדובר בריביות חוקיות.

למעט מקרים חריגים, מניסיון ריביות חוקיות אלה נמוכות במידה מסוימת מ"ריביות השוק", שנהוגות מידי יום ומתפרסמות בעיתונות היומית בכלל ובעיתונות הכלכלית בפרט.

לעניין זה, מי שיש לו קשר כלשהו עם המערכת הבנקאית יודע שככלל נהוגים שני סוגי ריביות שעונים על דרישות סחירות המטבע, בין שגורם כלשהו משתמש במשאביו הוא כדי למנוע את תוצאותיו הנוספות של הנזק או את הימשכו של נזק רב יותר, ובין שאותו גורם משתמש בהלוואות בנקאיות.

סוג הריבית הראשון הוא זה שהמערכת הבנקאית מכנה "ריבית פיקדונות", שבנקים נוהגים לשלם ללקוחות כדי להגדיל את פיקדונותיהם. סוג הריבית השני הוא ריבית על "השקעות", כלומר הריבית שלקוח נדרש לשלם לבנק כדי ליהנות מהלוואה שתחליף את הנזילות שחסרה לו, דהיינו עלות ההחלפה⁷

בסעיף 1224 פסקה 1 של הקוד האזרחי האיטלקי נקבע שער הריבית החוקי, שבעבר היה 5% והחל מ- 1 בינואר 2008 הינו 3%.

סעיף 1224 פסקה 2 של הקוד האזרחי האיטלקי בוחן את הפיצוי בגין "הנזק הרב יותר" כלומר את אותו הפרש בין הריבית הפיננסית השוטפת של המטבע לעומת החלק שכבר מכוסה על ידי הריבית החוקית.

הנזק הנוסף שנגרם לכל מלווה לא יכול להתווסף לריבית החוקית, אך ניתן לפצות עליו באמצעות "הנזק הרב יותר" שמורכב רק מן הפרש בין ריבית השוק ובין הריבית החוקית.

ידוע כי כל החוקים מתנגדים לתופעת ה"נשך" שגורמת לכך שהפיצוי מביא להתעשרותו של המלווה מעבר לנורמה.

כמו כן מוכר בחוקים השונים "איסור על החלת ריבית דריבית" וכלומר הדרישה לחשב ריבית על ריבית.

⁶ההקצאה בין ריבית מפיקדונות או ריבית מהשקעות מוכר לכל אדם בעל ידע כללי בתחום הבנקאות. שער הריבית הממוצע באיטליה על פיקדונות הוא 2.50% ואילו שער הריבית הממוצע על השקעות הוא 9.88%.

⁷בסעיף 1224 של הקוד האזרחי האיטלקי נקבעה הקצאת הריביות הבנקאיות לכיסוי הנזק שנובע מפיגורים. בפסקה 2 של סעיף זה נבחנת חובת הפיצוי בגין נזק רב יותר שנובע מאי עמידה בהתחייבויות. לעניין זה ראה את ספרי "Scritti Giuridici Scelti" עמ' 163 – 164 בהם נאמר כי הנזק טמון בהפרש בין הריבית הפיננסית שכוסתה לפי ריבית השוק ואלה שכבר כוסו על ידי הריבית החוקית.

כלכלנים הדוגלים במודל המאקרו-כלכלי תמכו בייסוף מוניטארי, כפי שהוחל, שמלווה בתהליך אינפלציוני וחשבו לתקן את ירידת הערך בייסוף מוניטארי. הדוקטרינה והחקיקה מיהרו לנטוש את שיטת הייסוף המוניטארי בטוענה כי היא שגויה, גם במסגרת המודל המאקרו-כלכלי.

יתרה מכך, עיקרון נומינליות המטבע מונע את הייסוף המוניטארי מאחר שייסוף טומן בחובו רווח בלתי חוקי של המלווה בשלב הכלכלי, ועוד יותר מכך במצב שבו שוררת אינפלציה בעת מיתון. מצב זה מאופיין בירידת הביקוש למוצרים ושירותים ובירידת מחיריהם.

כתוצאה מירידה בביקושים שנובעת ממיתון כלכלי, בתקופה של סטגפלציה המחירים אינם שבים לרמתם הקודמת התואמת לכוח הקנייה הקודם של המטבע, ועל פי רוב הם נשארים נמוכים מסכום רמתם הקודמת ושיעור האינפלציה שנוסף.

לדעתם של אנשי המקצוע, זה המצב הכלכלי שאליה עלינו להתכונן בעתיד.

כאמור, עד לפני כמה עשרות שנים באירופה נהוג היה לפעול על פי המודל "המאקרו-כלכלי", שעיקרו ייסוף המטבע, למרות עיקרון הנומינליות שעומד בבסיסו.

4 – לפני כחמישים שנה נוצר בארצות הברית כיוון מחשבה הפוך של מי שדגלו במודל "המיקרו-כלכלי", שהינו מודל אמפירי בעיקרו ומושתת על הביקוש הפרטי, לגבי הרווח ההיפותטי והמשוער משימוש בכסף שהמלווה עלול להפסיד.

כיוון מחשבה זה זכה לתמיכתם של כלכלנים בעלי שם מן אסכולה של שיקגו. באיטליה בלט בזכות עומק המחקרים שערך והיותו ראוי ללמד ניתוח כלכלי של החוק הפרופ' רוברטו פֶּדוֹלִיזִי, פרופסור מן המניין באוניברסיטה היחידה באיטליה שמלמדת את הנושא, כלומר באוניברסיטת **LUISS**.⁸

אוריינטציה מאקרו-כלכלית זו בסופו של דבר הוציאה מכלל אפשרות לא רק את האפשרות לייסוף את המטבע, אלא לעניות דעתי, הינה גם מושחתת על הנזק שכל מלווה טען כי נגרם לו תוך שהוא מתבסס על נוסחאות היפותטיות שאינן עולות בקנה אחד עם האופי ועם התקנות הכלליות הקבועות בחוק, כתנאי לדעתה לגבי מידת הרלבנטיות, ההגנה על הריביות, על הוראותיה ועל העונשים הקבועים בה.

אם נבחן את הדעות שנכללות בדוקטרינה ובחוק החל מן החוק הרומי העתיק ועד לחוקים של ימינו, נראה שקיים פער בין הרעיונות המשפטיים לבין הידע הכלכלי וכי הם אינם משלימים אלה את אלה.

עד לא מזמן, בתולדות המחשבה המשפטית ניתן היה לזהות מקרה של אי עמידה בהתחייבויות או מצב בלתי חוקי בתוצאה הפיזית שאולי אפילו לא קרתה, כפי שאכן קורה במקרה של אי עמידה בהתחייבויות או במקרה של מעשה בלתי חוקי רשלני.

נהפוך הוא, במקרה של אי עמידה בהתחייבויות, יש לזהות את המקרה "בנזק" והנזק הוא מושג כלכלי ואינו מזוהה עם אירוע פיזי.⁹

⁸ המחברים העיקריים של האסכולה של שיקגו הם: מילטון פרידמן "מודל, צריכה ומטבע" שראה אור בהוצאת Il Mulino 1996 ודייוויד פרידמן "סדר החוק. מדוע הניתוח הכלכלי יכול לשרת את החוק" שראה אור בהוצאת Il Mulino 2004 (פרקים 1, 6, 8, 9, 11, 16).

⁹ האירוע אינו האירוע הפיזי, אלא הוא המושג הכלכלי כלומר האינטרס המוגן בחוק שנפגע, שמתואם עם תנאי הסיבתיות המיידית והישירה, יכולת החיזוי ויכולת המניעה – ראה Scritti Giuridici Scelti בעמודים 17 והבאים אחריו, 27 והבאים אחריו, 43 והבאים אחריו, 59 והבאים אחריו, 73 והבאים אחריו, 119 והבאים אחריו, 137 והבאים אחריו, 151 והבאים אחריו, 163 והבאים אחריו, 185 והבאים אחריו, 195 והבאים אחריו, 213 והבאים אחריו, 215 והבאים אחריו.

באותו אופן, אנשי החוק סבורים כי הנזק שנגרם למלווה, החל ממועד היקרותו ועד לבקשה המשפטית המוצעת או ההחלטה שמסדירה אותו, אחד הוא.

מצדו, כותב שורות אלה נחוש בדעתו כי יש להבחין בין שני סוגי נזק שונים: הנזק הנובע מאי-עמידה בהתחייבויות או ממעשה בלתי חוקי, שיש לאמוד אותו במועד היקרותו והנזק הנוסף שנובע מפיגור בתשלום הפיצוי.¹⁰ כלומר מדובר בשני נזקים שונים ולא בנזק אחד.

הנזק בגין איחור כבר מפוצה בחלקו על ידי הריביות החוקיות שמבטלות את "הנזק מאיחור" עד להשלמתן. מי שיחשוב באופן שונה, ולא ייתן דעתו לכך, יכפיל בסופו של דבר את הפיצוי.

תחת זאת, יש לזהות את הנזק הרב יותר בריבית הגבוהה יותר בהשוואה לנזק המכוסה בריבית החוקית, כמו למשל הריבית על פיקדונות בבנקים או בעלות ההחלפה הגבוהה יותר, שמשלמים לבנקים.

מי שמסכים את חלק הנזק שעליו כבר פיצתה הריבית החוקית עם הייסוף או עם הרווח המשוער שהמלווה יקבל משימוש מניב בכסף שוגים כיוון שעקרונות החוק שעליהם מצביע עיקרון הנומינליות של המטבע אסורים על ייסוף נוסף, ריבית דריבית או נשך.

5 – המחבר סבור כי גם אימוץ מודל מאקרו-כלכלי שדומה לזה שאופנתי בארצות הברית, בעיקר בזכות האסכולה של שיקגו, אינו משביע רצון.

הוא מסתייג ממודל זה היות שהוא מושתת על הריבית האינדיבידואלית של המלווה, כאילו הייתה מידה כללית שיש לאמצה, דבר הסותר את האמת.¹¹

המחבר מזכיר לעצמו שכדי להיות מוגנת בחוק, הריבית האינדיבידואלית צריכה להיות זהה בכל מקרה לריבית המקובלת בחוק והמשתמעת מתקנות החוק.

כדי לזכות בהגנת החוק, על הריבית האינדיבידואלית שנפגעה להתאים לריבית המקובלת הכללית והמופשטת, שנקבעה בחוק. במילים אחרות, השימוש במודל המיקרו-כלכלית לכשעצמו אינו מצריך הגנה עליו מצד החוק, למעט במקרים הקיצוניים בהם הריבית האינדיבידואלית שנפגעה תואמת לריבית המקובלת המעוגנת בחוק.

הפגיעה בריבית אינדיבידואלית שאינה תואמת לריבית המקובלת המוגנת, לכשעצמה אינה חשובה ואינה מעוגנת בחוק.

במובן זה ישנה תמימות דעים בין הכלכלה והחוק.

המחבר מכיר בכך שעקרונות המשפט, שהתהוו בעבר, השיגו שלמות קונספטואלית מופשטת ניכרת והם עולים בקנה אחד עם העובדות הכלכליות וכללי הניסיון הכלכלי כמכלול.

לדעתו של המחבר, ביסודו של דבר במקרה הנדון בזה החוק והכלכלה תמימי דעים ומשלימים זה את זה.

¹⁰ לעניין ההקצאה בין הנזק שנובע מאי עמידה בהתחייבויות וממעשה בלתי חוקי ובין הנזק הנוסף שנובע מפיגור במתן הפיצוי, איזה מהם מכוסה בחלקו על ידי הריביות החוקיות, באיזה מזהים נזק רב יותר ממחדל, ראה Scritti Giuridici Scelti מעמוד 151 ועמודים הבאים אחריו.

¹¹ לעניות דעתי, הטעות באוריינטציה הנוכחית בארצות הברית היא העובדה שלא מבינים שהריבית האינדיבידואלית מוגנת כל עוד היא תואמת לזו האופיינית, שאליה מתייחסות התקנות הכלליות והמופשטות הכלולות בחוק.

ברור שהשלמה זו בין החוק ובין הכלכלה מוצאת לה לגיטימציה גם רעיונית בהישגיהם של העקרונות המשפטיים המסורתיים, היות שהיא עולה בקנה אחד עם האירועים הכלכליים ועם הכללים הכלליים שמסדירים אותם, גם אם נבחנו באופן מופשט.

במובן מסוים, מן הראוי לומר שהכללים הכלכליים, בהיותם תואמים ובכל מקרה לא סותרים את כללי החוק, מהווים את האינטגרציה המקווה בין חוק וכלכלה.

במקרה של נזק רב יותר מאי עמידה בהתחייבויות שזכאי לפיצוי כאמור בסעיף 1224, פסקה 2 של הקוד האזרחי, יש לפרשו כ"נזק הרב יותר בניכוי הריביות החוקיות" שמפצות חלק גדול ממנו.

נשוב ונזכיר כאן, לשלם שלמות ההצגה, כי עקרונות החוק האוסרים לחשב ריבית על ריבית (ריבית דריבית אסורה על פי חוק), כי המטבע הוא נכס סחיר ושכל אדם רשאי להלוותו מהבנקים, שלא ניתן לפרש את סעיף 1224 פסקה 2 של הקוד האזרחי כסכום הריבית החוקית ופיצוי בגין הנזק שנגרם למלווה ברוטו ולא בניכוי הריבית החוקית שהמלווה מקבל.

בסיכומו של דבר הפיצוי אינו מה שהמלווה בעצמו מצפה לקבל מהלווה, שנגרם לו באופן ישיר או עקיף, אלא הוא מה ששווה לריבית המקובלת, שיכולה להיות ריבית השוק הגבוהה יותר בגין ההפרש בין הריבית החוקית ובין ריבית השוק.

גם במקרה שבו סדר הדין משאיר לצדדים עצמאות בנוגע לניסוח ההסכם ביניהם, המחבר מוציא מכלל אפשרות שהמודל המאקרו-כלכלי לכשעצמו רק מצדיק את השתתת הפיצוי בגין נזק הוני כלשהו שלטענת המלווה נגרם לו על ידי הלווה שלו, בהיעדר דרישות החוק.

גם במקרה זה צריך תמיד שהחוק יכול לריבית מוגנת שתשמש כתנאי לקבלת תוצאות העצמאות הפרטית.

באופן זה נוצרת הגנה עקיפה לא פחות של הריבית המקובלת, שבכל מקרה אל לה לעבור את הגבולות הקבועים באותו חוק.

לפיכך, הריבית שנפגעה לטענת היחיד צריכה להיות תואמת לריבית שמעוגנת בחוק במישרין או בעקיפין.

רק במקרה שתביעת הפגיעה בריבית תואמת את המקובל הצפוי בחוק, תוענק לו ההגנה לאחר שתיבחן מידת הרלבנטיות שלו.

במקרים שבהם הריבית האינדיבידואלית אינה תואמת את הריבית המקובלת הצפויה בחוק באופן מופשט, היא אינה רלבנטית לגבי חוק זה.

לפיכך, נשוב ונאמר כי הנזק צריך להיות תואם לנזק המוגן במישרין או בעקיפין בחוק.

לא יכולה להיחשב מעוגנת בחוק ריבית כלכלית שאינה תואמת לריבית המקובלת וגם לא ניתן להכפילה עם פיצוי שמוחרג בתקנות שאוסרות נשך וריבית דריבית, וקובעות את עיקרון הנומינליות של המטבע, את תנאי הסיבתיות, יכולת חיזוי ויכולת מניעה ואת סחירותו של המטבע.

לסיכומו של דבר, המחבר משוכנע כי ניתן לשלב בין עקרונות המשפט ועקרונות הכלכלה, המתבססים על ניסיון משותף. המחבר משוכנע שיש צורך בהתחדשות תרבותית עמוקה שתשלב את המשפט והכלכלה והמידע הקיים לגבי תופעות של כל אחד מהתחומים לא כל שכן תיצור התאמה בין כללים משפטיים ובין הניסיון הכלכלי.

היעדר השילוב המצער בין תחום המשפט ותחום הכלכלה, המוזכר ומוסדר בתקנות החוק, מהווה כאמור לפיגור תרבותי חמור.

פיגור זה נובע מחטיבות הביניים שלנו, בתי הספר התיכונים שלנו והדבר נכון במיוחד לגבי הפקולטות למשפטים באוניברסיטאות, שהלימודים בהן מושגים אך ורק על השכלה קלאסית ומתעלמים מן הכלכלה.

מן הראוי להדגיש, כפי ששמו לב לאחרונה סופרינו המפורסמים ודמויות מפתח אירופאיות ואיטלקיות חשובות, שבבתי הספר התיכונים האירופאים בצרפת, גרמניה ובריטניה מזמן כבר נהוג ללמד כלכלה, ואילו באיטליה, תוכנית הלימודים אינה כוללת אפילו את המושגים הכלכליים והפיננסיים הכלליים ביותר.

ככלל, אנו תקווה שאיטליה תסגור את הפער התרבותי הגדול ותיישר קו עם ארצות אירופה החשובות, בהתאם להמלצת הארגון לשיתוף פעולה ופיתוח כלכלי (OECD). (לעניין זה ראה מאמר שפורסם ב- *Corriere della Sera* מיום 4.7.2008 שכותרתו "כלכלה ופיננסים נכנסים לתיכון – פרויקטים ליישור קו עם אירופה").

6 – מחבר שורות אלה תומך נלהב במסקנות אלה במאמריו המרובים שהופיעו מזה עשרות שנים בכתבי העת המשפטיים האיטלקיים החשובים ביותר שעסקו בעניין זה. הוא הגיע למסקנות אלה מתוך ניסיונו ומתוך הרהורים ממושכים בנושאים משפטיים - כלכליים.

המחבר היה בשעתו תלמידו של המורה המכובד ביותר ברמה אירופאית לעקרונות המשפט, הפרופ' אמיליו בטי, שבאותן שנים היה מרצה למשפט רומאי באוניברסיטה של מילנו ואחר כך למשפט אזרחי באוניברסיטת "לה ספיינצה" ברומא.

במקביל, בעודו ממשיך את לימודי המשפטים שלו, הקדיש המחבר מזמנו לא רק למקצוע המשפטים אלא גם הייתה לו פריבילגיה יחידה במינה להיות מוזמן לכהן בהנהלות של בנקים בינלאומיים חשובים דוגמת בנק אדמונד רוטשילד מג'נבה, המתמחה בניהול הונם של לקוחות ומשתייך לקבוצה המשפחתית האירופאית ההיסטורית. יתרה מכך, המחבר הוזמן לכהן במועצת המנהלים של הקונפדרציה של הבנקים העממיים שמושבה בפריז, ובאיטליה כיהן במשך שנים רבות במועצות מנהלים, בועדות הביצועיות ובעדות שניתחו את סיכוני הלקוחות וקיבלו החלטות בנושא של הזרמת אשראי, דוגמת הבנק העממי של מילנו (*Banca Popolare di Milano*), ובמשך שלושים שנה היה מנהל כללי ונשיא הבנק הפופולרי של לואינו וורזה.

במהלך התקופה הארוכה שבה מילא תפקידים אלה הייתה לו הזדמנות להמשיך להרהר בבעיות המשפטיות שנוגעות למטבע, לעלותו, לרווחיותו, לאופיו הסחיר, ולעקרונות המשפטיים ולבעיות שנוגעות לתופעות המוניטאריות בתוכנית הכלכלית בכללותה.

במסגרת עבודתו בבנקים הוא צבר ניסיון כלכלי רב והמשיך להרהר בנושאים משפטיים. כך קשר בין ניסיונו בתחום הכלכלה ובין ידיעותיו בתחום המשפט והשתכנע בדבר יכולתם להשלים אלה את אלה ובדבר הצורך לשלב ביניהם, מתוך מטרה להכיר את הנתונים באופן מושלם יותר.

מחקריו ומחשבותיו כמשפטן וכצופה קשוב לתופעות המוניטאריות בפרט והכלכליות בכלל, נסבו בעיקר סביב השינויים הכלליים בכוח הקנייה של המטבע, בשלב האינפלציוני ואחר כך בשלב הדו-קיום בין אובדן כוח הקנייה הזה ובין הירידה בביקושים, בעקבות המיתון הכלכלי. נושאים אלה אקטואליים מאד בהווה ובעתיד (סטגפלציה).

בתקופה זו שבה אנחנו חיים, ייסוף מוניטארי יכול להתרגם לרווח לא הגיוני עבור המלווה, בהיעדר התאמה של כוח הקנייה של המטבע לשיעור האינפלציה, בגלל הירידה המקבילה בביקושים הריאליים של מוצרים ושירותים ובעקבות זאת בגלל ההפרש בין ערכי הביקוש, מדדי המחירים שמושפעים באופן שלילי מתופעת המיתון.

פרסומיו המשפטיים הרבים של המחבר, פרי מחשבה ממושכת על הבעיות המשפטיות – כלכליות, נאספו בספרו **Scritti Giuridici Scelti** (מאמרים משפטיים נבחרים) גם תחת הכותרת "הביטוי המוניטארי באחריות האזרחית" בעריכת Cedam בשנת 1994, ונוספה להם הקדמה מאת אלברטו טראבוקי המנות.¹²

בכרך נוסף שגם אותו ערך CEDAM ב-1994 תחת הכותרת שלוהו בהקדמה מאת ידידי המנוח פרופ' אנריקו אלוריו, נאספו מאמרים רבים של המחבר שפורסמו בכתבי העת האיטלקיים המרכזיים שעסקו בנושא סדר הדין האזרחי והתייחסו להסכמי נושים, לחוק פשיטת רגל. הוזמנתי להשתתף בוועדת העריכה שלהם על ידי פרופ' רגוזה מג'יורה, שכלפיו יש לי רגשות הערכה ומסירות עמוקים.¹³

בעקבות מינויו לסנטור של הרפובליקה האיטלקית בתקופת הכהונה העשירית, הגיש המחבר הצעות רבות לשינוי חוקים קיימים בנושא אחריות אזרחית, נזקים ותופעות כלכליות כלליות המוזכרות לעיל, הן הנוגעות לסדר הדין האזרחי והן כאלה הנוגעות לחוק פשיטת רגל.

המחבר מזכיר גם כי בשעתו נקרא להשתתף בוועדת השרים האיטלקים לשינוי סדר הדין האזרחי, שבראשה עמד אז פרופ' טרציה וכי במסגרת זו הציג אינספור הצעות לשינוי של החוק הנוהג.

7 – הפער התרבותי בתחום המשפט שמתעלם מתחום הכלכלה שכבר הזכרנו, שכנע לאחרונה את הוועד הלאומי המשפטי, שעומד בראש לשכת עורכי הדין האיטלקית, לקבל את החלטתו מיום 13 ביולי 2007 בה הביע את דאגתו נוכח היעדר ידע משפטי מעודכן בנושא אחריות אזרחית, שמתבטא בעובדה שגם כיום תחום המשפט ותחום הכלכלה מתעלמים זה מזה.

למרות שהוא מבין את הדאגות ואת הצורך בגיוס חריג של כל המשאבים התרבותיים המודרניים במטרה לסגור את הפער שביטא הוועד המשפטי הלאומי, המחבר בספק רב לגבי חוקיותה של ההחלטה, נוכח הסמכותיות האתית הבלעדית ולא תחיקתית של הוועד המשפטי הלאומי ולגבי הסמכות לכאורה להעלות לדיון את הזכויות שהושגו באופן אינדיבידואלי, באמצעות תארים אקדמאיים ותעודות של הכשרה מקצועית שהושגו לאחר הצלחה במבחנים.¹⁴

לעניות דעתי, החלטתו זו של הוועד המשפטי הלאומי אינה יכולה להטיל ספק בזכויות הבעייתיות של אנשי המשפט.

יתרה מכך, נראה לו שאין זה נכון להשגת ההתאמה התרבותית שהוועד המשפטי הלאומי ביקש לתקן.

למען האמת, הפתרון שהוא מציע מתרגם להשגה מרצון של "נקודות זכות מלימודים", שמושגים בין היתר על ידי השתתפות פשוטה של מספר שעות בכנסים צפופים יתר על המידה של מרצה מקרי כלשהו.

כל זה קורה ללא כל בחינה בפני ועדות ממשלתיות ולפיכך מדובר באמצעים שבאופן ברור אינם כשירים כדי להעלות לדיון את הזכויות שהושגו בעקבות תארים אקדמאיים ומעבר בהצלחה של בחינות הסמכה מקצועית ממשלתיות.

¹² 28 הפרסומים של המחבר בנושאים אלה נאספו בכרך שכותרתו "הביטוי המוניטארי של האחריות האזרחית ומסות אחרות" ולו כאמור בהקדמה מאת פרופ' אלברטו טראבוקי. מתוכם, 13 הם מחקרים חשובים ביותר שפורסמו ב- **Scritti Giuridici Scelti** מעמ' 11 עד עמ' 215.

¹³ כרך זה, כאמור, עם הקדמה מאת פרופ' אנריקו אלוריו, נושא את הכותרת "בעיות אקטואליות וחזויות של רפורמה של סדר הדין האזרחי" מקבץ 48 מאמרים בנושא סדר הדין האזרחי ו-13 מאמרים בנושא חוק פשיטת רגל.

¹⁴ ראה נוסח ההחלטה של הוועד המשפטי הלאומי "תקנון להשתלמות מקצועית ממושכת" שאושר ביום 13.7.02, שאליו אני מפנה.

החלטתו של הוועד המשפטי הלאומי מביע, ועל כל יש להעריכו, הכרה מהותית בצורך בעדכון תרבותי של אנשי המשפט ומביע את דאגתו נוכח פערים תרבותיים אלה שאותם יש לפתור באמצעות שילוב רב יותר בין התחום המשפטי לתחום הכלכלי.

נראה לי כי חובה על התאחדות שופטי השלום הארצית לאמץ החלטה דומה, וליזום קורסי השתלמות שיעניקו לשופטים הכנה נאותה, גם אם לא מאד מעמיקה, שתשאב השראה מסינתזה של המשפט עם הכלכלה. נושא זה נראה במיוחד במקרים שבהם נותנים את הדעת לתפקיד שהשופטים נדרשים למלא בפתרון מחלוקות, במיוחד בנושא האחריות האזרחית.

8 – כותב שורות אלה הקים בשנת 2005 את הקרן ללימודי משפט ע"ש עו"ד ג'ובני וולקבי, במטרה לקדם קורסים של הסמכה תרבותית רבה יותר לעורכי דין בוורזה, העיר שבה הוא מתגורר.

במרץ 2007 הוא הקים שני אתרי אינטרנט שכתובתיהם www.valcavi.it ו- www.fondazionegiovannivalcavi.it.

באתרים אלה הוא נכלל הנוסח האיטלקי של ספרו "Scritti Giuridici Scelti", שבו אוסף פרסומים נבחרים שלו שראו אור בכתבי העת המשפטיים האיטלקיים המובילים בנושא אחריות אזרחית. כאמור פרסומים אלה נערכו על ידי CEDAM ב-1994 תחת הכותרת "הביטוי המוניטארי של האחריות האזרחית ומסות אחרות" ולו כאמור בהקדמה אמת פרופ' אלברטו טראבוקי.

בהמשך הוסיף לאתרי אינטרנט אלה גם מאמרים אחרים שלו שפורסמו, כאמור לעיל, שהופיעו גם הם בכרך שנערך על ידי CEDAM שכותרתו "הבעיות האקטואליות והחזויות של הרפורמה בסדר הדין האזרחי" עם הקדמה של פרופ' אנריקו אלוריו, בנושא סדר הדין האזרחי ודיני פשיטת רגל. עוד הוסיף לאתרים את הכרך המוקדש ל"זיכרונות של חיים מקצועיים ציבוריים" והכרך האחר שכותרתו "היסטוריה של הולדת האוניברסיטה" בורזה, כיום **Insubria**, שבהקמתה מילא תפקיד ראשי בעת שכינה כנשיא בית החולים **Circolo** בורזה.

תוספות אלה מעניינות בעיקר את הקוראים האיטלקיים מאחר שהן נוגעות בחוקים שנוהגים רק באיטליה.

החלק החשוב וחדשני ביותר היה החלק שהוקדש לאחריות האזרחית, שקשור גם עם הידע הכלכלי. מאז ומתמיד המחבר משוכנע כי הידע המשפטי המסורתי בתחום האחריות האזרחית אינו מתאים לתקופתנו, שכן הוא מתעלם מקשרי הגומלין הקיימים בין המשפט ובין הכלכלה, במושגיו ובבעייתיות שלו כאחד.

הוכחה נוספת לאי התאמה זו קיבל בין מרץ 2007 למרץ 2008 מכמות הנכנסים למאמריו שפורסמו בשני אתרי האינטרנט שלו.

עובדה זו שכנעה אותו בדבר העלייה בעניין הקיים בהתעדכנות של הידע המשפטי בהקשר שלו עם הידע הכלכלי, אפילו ברמת המושגים והבעיות בתחום האחריות האזרחית.

בתקופה המוזכרת לעיל, מרץ 2007 עד מרץ 2008, הוא הופתע לטובה נוכח העלייה "במספרם הרב של הקשרים, הכניסות, העמודים שנקראו" על ידי גולשים איטלקיים, אך (וזו ההפתעה הטובה השנייה) גם נוכח העובדה שגם בחו"ל מורגש מאד הצורך בשילוב בין הידע הכלכלי והיעד המשפטי.

כל אלה שכנעו אותו לכלול כעבור כמה חודשים באתרים שלו גם את התרגומים של הטקסטים בנושא אחריות אזרחית, של הכרך "Scritti Giuridici Scelti" בשפה אנגלית, גרמנית וספרדית, ולדאוג לתרגום לצרפתית שיתוסף בהקדם האפשרי.

הוכחה לאמור לעיל ניתן לראות בטבלאות "הנתונים הסטטיסטיים" שנלקחו מהאינטרנט, אותן ימצא הקורא בתחתית מאמר זה.

בתקופה מרץ 2007 עד מרץ 2008, נרשמו 147,769 כניסות של גולשים איטלקיים, ו- 83,455 כניסות של גולשים זרים מ- 80 ארצות שונות.

נתונים אלה לגבי כניסות גולשים מחו"ל מוכיחים כי הידע המשפטי שניתן אינו נאות מן ההיבט הכלכלי, שהוא מפורש הרבה מעבר לגבולות איטליה וכי בכל מקום מורגש הצורך והעניין בשילוב של הידע המשפטי, הן מבחינה מושגית והן בעייתית, עם התופעות הכלכליות.

העלייה במספר הכניסות של גולשים מחו"ל הייתה ניכרת, בהתחשב בעובדה שהתרגומים לשפות השונות הוכנסו רק בחמשת החודשים האחרונים. יש לקוות לגידול ניכר נוסף בהתחשב בעובדה שהאתרים יישארו קבועים עשרות שנים.

מאמר זה מבקש להציג את הצורך הרב, מעבר לגבולות איטליה, בידע משפטי שישלים ידע כלכלי וישפר את השכלתם של אנשי שני התחומים.

ורזה, פסח 2008

הקורא הרוסי, הסיני, ההודי או הערבי יוכל להשלים את הידע שרכש מקריאת מאמר זה בקריאת הכרך של אותו מחבר "Scritti Giuridici Scelti" בשפה האיטלקית המקורית, או לבחירתו באנגלית, גרמנית, ספרדית, צרפתית. כל הנוסחים נכללים באתרי האינטרנט שלי בכתובות www.valcavi.it או www.fondazionegiovannivalcavi.it תודתי לקוראים.

נתונים סטטיסטיים של valcavi.it

סיכום ל- 12 החודשים האחרונים

חודש	קשרים	עמודים	כניסות
מרץ 2008	9836	1995	1177
פברואר 2008	7990	1814	956
ינואר 2008	8667	2735	799
דצמבר 2007	12669	4342	897
נובמבר 2007	7260	2747	568
אוקטובר 2007	6179	2465	591
ספטמבר 2007	4331	1687	431
אוגוסט 2007	4244	1798	624
יולי 2007	5751	2567	802
יוני 2007	4578	1981	806
מאי 2007	5402	2058	711
אפריל 2007	4849	2011	763
מרץ 2007	5299	2062	868
סה"כ	87055	30262	9993

נתונים סטטיסטיים של fondazionegiovanivalcavi.it

סיכום ל- 12 החודשים האחרונים

חודש	קשרים	עמודים	כניסות
מרץ 2008	18021	2017	709
פברואר 2008	17143	1815	631
ינואר 2008	14499	1429	676
דצמבר 2007	14817	1503	649
נובמבר 2007	21987	2452	1222
אוקטובר 2007	22710	1950	935
ספטמבר 2007	12591	1392	535
אוגוסט 2007	11147	1510	633
יולי 2007	14596	1804	822
יוני 2007	14752	2173	830
מאי 2007	15461	1820	611
אפריל 2007	12308	1596	584
מרץ 2007	11587	936	372
סה"כ	201619	22397	9209

נתונים סטטיסטיים של:

www.valcavi.it - www.fondazionegiovannivalcavi.it

סיכום לתקופה מרץ 2007 עד מרץ 2008

כניסות:	ארץ	כניסות:	ארץ
82	תאילנד	176.863	איטליה
111	דנמרק	29.599	מסחריים
91	טייוואן - טורקיה	2.978	שווייץ
	איחוד הנסיכויות		
69	הערביות	1.609	ארצות הברית
54	ישראל	2.370	מקסיקו
149	הונג קונג	2.223	ארגנטינה
314	דרום קוריאה	490	ספרד
	קוסטה ריקה -		
356	אורוגוואי	32	אסטוניה
5	ליכטנשטיין	533	גרמניה
1173	קולומביה	339	אוניברסיטאות
27	נורבגיה	645	ברזיל
17	אינדונזיה	18	לטביה
18	פינלנד	3	ארמניה
			הרפובליקה
28	סינגפור	69	הדומיניקנית
63	וייטנאם	3	נמיביה
14	לטביה	276	אוסטריה
109	אלבניה	364	בלגיה
6	אזרביג'ן	487	קנדה
353	אירלנד	263	צ'ילה
20.629	בלתי ידועים	325	סין
28	גופי ממשל	473	צרפת
38.096	רשתות (אינטרנט)	21	קרואטיה
41	מלטה	304	פולין
56	מרוקו	419	שבדיה
4	סרי לנקה	14	סן מרינו
27	סוריה	149	פורטוגל
28	קטאר	184	הולנד
28	בולגריה	518	בריטניה
25	בוליביה	719	פרו
4	גרוזיה	10	בלרוס
2	מלזיה	131	יוון
4	טוניסיה	45	יפן
25	ונצואלה	5	סלובקיה
3	ליטא	75	אוסטרליה
13	גואטמלה	19	דרום אפריקה
19	מולדביה	422	ארגונים כלליים

22	ARPANET	368	הפדרציה הרוסית
3	פורטו ריקו	100	מונקו
3	אקוודור	67	הונגריה
2	ניקרגואה	714	צ'כיה
1	הודו	478	רומניה